

Twitter'daki Dini ve Etnik Temelli Nefret Söylemlerinin Analizi

Hasan Karaman Bilişim Uzmanı. hsnkrmn89@hotmail.com

Şevki Işıklı Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bilişim Bilim Dalı sevki.isikli@marmara.edu.tr

Öz

Alan literatürüne göre sosyal medya ve sanal evren, toplumsal yaşamda çatışma ve anlaşmazlıklara yol açan nefret söylemlerinin üretilmesini ve paylaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Başta etnik ve inanç temelli söylemler olmak üzere her türlü nefret söylemi, başta azınlıkları ve dezavantajlı grupları hedef almakta; toplumsal huzuru, birlikte yaşama kültürünü ve vatandaşların kişilik haklarını tehdit etmektedir. Bir sosyal medya platformu olan Twitter, söylemlerin daha kolay üretilmesi, daha hızlı yaygınlaşması ve etkisini katlayarak artırması yönüyle basılı ve geleneksel medyadan anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Twitter'ın kullanıcıya sunduğu ara yüz özelliklerinin analizi ve kullanıcıların burada üretip dolaşıma soktukları dini ve etnik temelli nefret içerikli paylaşımların söylem analizi, literatürdeki iddiaları Türkiye açısından doğrulamaktadır. Araştırmanın sonunda; gittikçe karmaşıklaşan, çok kültürlü ve çok kimlikli hâle gelen toplumlarda birlikte yaşama kültürünü tehdit eden nefret söylemini azaltma potansiyeli olan uygulamalara yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Medya, Nefret Söylemi, Twitter, Nefret, Söylem, Ayrımcılık.

Analysis of Religious and Ethnic Hate Speech on Twitter

Abstract

In this reaserch, the production and circulation of hate speech on the Twitter is analyzed by using method of discourse analysis of van Dijk. The properties of social network sites and freedom given by them illusions that provide the users can be misused and this can cause hatred, prejudice and discriminatory contents that addresses to differences of the society. Hate speeches in social media have a quite different ways than main-stream media because of its constructional nature. Twitter can be quickly spreading for functions of environment such as follow and retweet. Countries like Turkey -where many ethnic and religious groups live and democracy is not strong enough- discrimination, prejudice and hate speech against differences can be occurring frequently. Hate speech can produce and enter into circulation much easier according to features of media so it is perceived as a normal. The purpose of this study is to analyze factors that facilitate the formation of hate speech in social media and to investigate the ethnic and faith-based hate speech produced by the impact of these elements. In addition to this, end of the reaserch, a number of proposal to fight against hate speech are presented in Turkey.

Keywords : Social Media, Hate Speech, Twitter, Hate, Discourse, Discrimination.

Giriş

a) Nefret ve Söylem Kavramları

Nefret sözcüğü, Türk Dil Kurumu tarafından bir kimsenin kötülüğünü ve mutsuzluğunu isteme, tikslenme olarak tanımlanmıştır (www.tdk.org). Güçlü ve yıkıcı bir duygu olan nefret; kabullenilemeyen durumlar, çözülemeyen sorunlar ve giderilemeyen ihtiyaçlar gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. İnsanlar mağdur olduğu, küçük düşürüldüğü, hayal kırıklığına uğratıldığı durumlarda başkalarından; kendisini zayıf, güçsüz ve çaresiz hissettiği ve bunun sorumlusu olarak kendisini gördüğü durumlarda ise kendisinden nefret etmektedir (İpek, 2014). Çayır'a göre ıspanağı sevmeyen bir insan ıspanaktan nefret ettiğini belirtirken bile nefret duygusu besliyor olabilir. Bununla birlikte nefret, ideolojiyle birleşebilir ve nefret bireyleri aşarak karşıt ideolojilerdeki herkese yönelebilir. "Nefret, bir kimliğin parçası olduğunda, o kimlik kendisini nefret edilen gruptan bağımsız olarak tanımlanamaz" (Çayır, 2010:48).

"Söylem" Türkçede söylev, söyleyiş gibi anlamlara gelir. Medyada, siyaset dilinde ve sosyolojide Batılı kullanım şekline benzer bir anlam zenginliği taşır: Etkili konuşma sanatı, anlatma biçimi, sözlü anlatım biçimi, bakış açısı, ideoloji, öğretimi vb. (Kocaman, 2009:5). Söylemi, Foucault'dan bağımsız düşünmek, onun serimlediği anlam katmanlarını hesaba katmadan incelemek neredeyse imkânsızdır. Foucault; modernistlerden farklı olarak söylemin altında yatan bilgiyi kültürel, tarihsel ve ideolojik açılardan ele almıştır. Foucault'ya göre söylem; özne, tarih ve bilgi tarafından yönetilmektedir. Seçici, aktarıcı, belirleyici niteliklere sahiptir (Doltaş, 2009:49). İktidar ve toplumda belirleyici rol oynar. Söylemler çoğu zaman ideolojiktir. Bu durum ideolojilerin dil kullanımındaki tercih ettikleri söylemle ilgilidir. Örneğin bazı söylemler, doğrudan "öğretme" amacı taşır (Van Dijk'ten akt. Mavi, 2012:4). Öyleyse söylem; dil, iletişim ve etkileşimle iç içe geçmiştir. Foucault'un özneye ilgili iddiası, aydınlanma ile birlikte bireysel aklın merkez alındığı ve herhangi bir söylemin de bilgi yaratmaya başladığı şeklindedir. Aydınlanmayla birlikte dil, bilgi ve söylem üretmeye başlamıştır (Mavi, 2012:4).

Van Dijk'e göre söylem, bağlamla birlikte ele alınarak çözümlenebilir. Söylemi kontrol altına almanın yolu, onu salt bir metin veya ifade olarak görmemek, bağlamla birlikte düşünmekten geçer. Söylemi denetlemek neredeyse bağlamı kontrol altında tutmakla mümkün olur. Van Dijk, geleneksel bağlam kavramından farklı bir şeyi kasteder. Geleneksel bağlam kavramı, "insanların, bir şeyin toplumdaki yerine atıfta bulunmalarıyla ortaya çıkan bir olgu"dur. Dijk'e göre ise bağlamda milliyet, yaş ve iktidar gibi etkenler birbiriyle doğrudan, açık seçik bir bağlantı içinde değildir. O daha çok bir şeyin insanların zihninde nasıl yer ettiğiyle ilgilidir. Bu nedenle nesnel olarak değil, öznel olarak değerlendirilmelidir (van Dijk, 2010:14).

c) Nefret Söylemi ve Nefret Suçu

Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesinin Nefret Söylemi konulu 97(20) Sayılı Tavsiye Kararında nefret söylemi şu şekilde tanımlanmaktadır: "Nefret söylemi" kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırganlığı; ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan; dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden, meşrulaştıran her türlü ifade biçimi" olarak

tanımlanmıştır. Tanıma göre nefret söylemi, muhakkak belirli bir kişi veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır. Buna göre nefret söylemi, kişi ve gruplara yönelik ırksal, dinsel, etnik ve milliyetçi hoşgörüsüzlükten kaynaklanan nefret duygusunun kışkırtılmasını kapsamaktadır (Weber, 2009:3). Nefret söyleminin arka planında; önyargı, kalıp yargı, ayrımcılık, ırkçılık, homofobi, yabancı düşmanlığı gibi toplumsal-kültürel unsurlar bulunur. Hedefinde ise her türlü farklılık olabilir. Milliyetçiliğin ve farklılıklara karşı hoşgörüsüzlüğün yargın olduğu toplumlarda yıkıcı etkisini artırmaktadır (Alğan ve Şensever, 2010:15).

Nefret suçu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından şöyle tanımlanmıştır:

“Mağdurun, mülkün ya da işlenen suçun hedefinin gerçek ya da hissedilen ırk, etnik, milliyet, dil, din, renk, cinsiyet, yaş, zihinsel veya fiziksel engelli, cinsel yönelime benzer bir gruba bağlantısı, desteği ya da üyeliği nedeniyle bu tür grupların üyelerinin şahsına veya mallarına karşı işlenen her türlü suçtur.”

Nefret suçu; fiziki saldırı, taciz, kundaklama, mülke zarar verme, bildiri dağıtma gibi eylemlerle gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra hedefteki kişi veya gruba yardım eden kişi ve gruplara karşı da nefret suçu işlenebilmektedir (Karan, 2010:56).

Nefret Söylemi ve Medya

Medya, sahip olduğu özellikler nedeniyle nefret söylemi üretme, ayrımcılık ve ötekileştirmeye elverişlidir. Bu noktada çoğu zaman devletin ideolojisini ve icraatlarını meşrulaştıran, egemen sistemin çıkarlarını koruyan, muhalifleri ötekileştiren, yok sayan ırkçı ve ayrımcı bir dil kullanmaktadır. Medya, egemen grubun söylemini kullanır. Kamusal iletişimin belirleyicisi olan medya, egemen grubun ideolojisini yayan en etkin araç konumundadır. Medyada “kurgulanan” gerçeklik, egemen ideolojinin çıkarları doğrultusunda oluşturulduğu için “ötekiler” medyada kendine yer bulamakta zorlanırlar. Birçok uzman, nefret söyleminin ideoloji içerdiği ve toplumu ideolojik donanımıyla etkilediğini ileri sürmektedir (Koçak, 2014:2).

Medya, kitleleri dolaylı yoldan ikna ettiği için propagandadan daha etkilidir. Medyanın kullandığı şiddet içerikli dille, devlet sisteminin yarattığı sorunların sorumluluğunu devlete yöneltilmesini engellemekte; nefret duygularını körükleyerek oluşturduğu toplumsal öfkeyi “öteki”ne yönlendirmektedir (Çoban, 2009:4).

a) Sosyal Medyada Nefret Söylemi

Sosyal medyanın ayırt edici özelliği iki özelliği şudur: 1) Kullanıcılarının içerik üreticisi konumunda olmaları, 2) Karşılıklı etkileşim. Sosyal medya, kullanıcılara düşünce ve fikirlerini özgürce paylaşabildikleri bir mekân yaratarak özgürlük kavramını tekrar gündeme getirmiştir.

Sosyal medyayı mümkün kılan Web 2.0 teknolojisi, geleneksel iletişimi yani merkezden çevreye doğru tek yönlü “monolog” yapıyı, yeni etkileşim biçimine yani karşılıklı “diyalog” yapısına dönüştürmektedir. Hatta birçok uzmana göre monolog iletişim yöntemi tarih olmak

üzeredir. Diyalogun en belirgin özelliği, eş zamanlılık olgusudur. Sosyal medyada, içerik üreticisinin ve tüketicisinin “aynı ortamda ve aynı zamanda” bulunmalarına imkân tanır. Aynı siber uzay ve zamanda birlikte bulunuş, iletişimi sürekli, kesintisiz ve eş zamanlı hâle getirir. Kullanıcılar, 3G ve 4.5G teknolojileriyle desteklenen akıllı telefonlar sayesinde “her yerden ve her an” çevrim içi olabilmektedir. Bu durum çoğu uzman tarafından, kısmen hatalı da olmakla birlikte uzay ve zamanın anlamsızlaştığı şeklinde yorumlanmaktadır. Hâlbuki gerçekte anlamsızlaşan şey, uzay ve zaman kategorileri değil, “geleneksel uzay ve zaman tasarımları”dır. Sıkça belirtildiği gibi sosyal medya, gümümüzde eğitimden eğlenceye, işten bilgiye erişime kadar çok sayıda etkinlik içermekte, gün geçtikçe etkisini artırmakta, böylece 21. yüzyılın başındaki önemli fenomenlerden biri hâline gelmektedir (Tuncer, 2013:15-16).

Sosyal ağ kullanmanın başlıca nedeni beğenilme, ilgi görme, takdir görme içgüdüdür. Kullanıcılar gezip gördükleri yerleri, okudukları kitapları, yedikleri yemekleri, bir araya geldikleri insanların fotoğraf ve bilgilerini paylaşarak ağlarındaki insanların dikkatini çekmeye çalışmaktadırlar. Bazı uzmanlar, sosyal medyada nefret söyleminin bu egoist popülerite arzusuyla ilişkisi olduğunu ileri sürerler. Örneğin kullanıcılar, siyasi ortama bağlı olarak gerçek düşüncelerini paranteze alabilmekte hatta bazı durumlarda homofobik, ırkçı söylemlere başvurabilmektedir (Uyanık 2013:14).

Nefret söylemi, günümüzde ortaya çıkış ve yayılma süreçleri açısından yeni bir evreye girmiştir. Bazı uzmanlar, yeni medya türleriyle birlikte medyanın nefret söylemlerini geçmiştekinden daha fazla körüklediğini iddia etmektedir. Bu iddia, nefret söylemi analizlerinin yeni medya formlarını hesaba katması gerektiğini salık vermektedir. İnternetin teknolojisiyle nefret söyleminin üretilmesi ve yayılması arasında açık korelasyon önerilmektedir. İnternetteki nefret söylemleri elbette yeni değildir fakat geleneksel medyaya göre daha fazla görünürlük kazanmış, daha fazla yaygınlaşmıştır.

Web ortamları, yeni teknoloji ve uygulamaların desteğinde hızla gelişmektedir. Geline nokta, Doğu'nun belirttiği gibi, sosyal ağlar gittikçe daha karmaşık bir yapıya bürünerek çeşitli gruplar için bir tür “örgütlenme aracı” hâline gelmiştir (Doğu, 2010:223). İnternet; dışlanan ve ötekileştirilen, aynı durumun mağduru ya da mazlumu olan insanların bir araya geldiği, sorunlarını ifade edebildikleri platformlar için biçilmiş kaftandır. Ulusal sınavlardaki yanlış soru mağduru olanlardan kredi kartı mağdurlarına, kanarya severlerden kutup ayıları ölmesin diyen gruplara kadar çok geniş bir yelpazede sanal cemaatler oluşmuştur. İnterneti anlamak, geniş bir perspektif gerektiriyor. Nefret söylemleri, siyasi programlar ve radikal dini fraksiyonların farklılıkları dışlamaya, ötekileştirmeye ve aşağılamaya imkân tanıyan internet, barışçıl bir dayanışma ve yardımlaşma, fikirleri açıklama ve yayma, demokratik tepki gösterme ve hak arama platformu olarak da toplumsal yaşamın demokratikleşmesine de katkı sunması, eski özgürlük-güvenlik çatışmasının sanal evrendeki yansımalarıdır.

Farklı sosyal medya platformları, nefret söylemini farklı düzeylerde etkilediğine dair bulgulara rastlanmıştır. Buna göre Twitter kullanıcıları, Youtube kullanıcılarından daha çok hoşgörülüdürler. 2013 yılında Twitter ve Youtube üzerine yapılan bir araştırma; Youtube'da 1 milyon izlenen videolara yapılan yorumların yüzde 42'si negatif duygu yaymakta, bu yorumların yüzde 96'sı ise doğrudan nefret söylemi içermektedir. Twitter'da ise benzer

konulardaki bin 65 yorum incelenmiş, yorumlardan sadece yüzde 7.5'inde nefret ifadesine rastlanmıştır (haber.yasar.edu., 2014).

b) Twitter'da Nefret Söylemi

Twitter genellikle kullanıcılar tarafından iletişim kurma, güncel durumları hakkında bilgi verme, gelişmeler hakkında yorum yapma, haberleri takip etme ve yayma amacıyla kullanılmaktadır. Pek çok medya organı, kamuoyuna yönelik haberlerini Twitter hesapları üzerinden ve başlıklar halinde paylaşmaktadır. Bu hesapların takipçisi olan kullanıcılar, gündemi daha hızlı öğrenmektedir. Kullanıcılar; herhangi bir firmayı, hayranı oldukları sanatçıları veya destekledikleri politikacıları da Twitter sayesinde takip edebilmekte, paylaşımlarını görebilmektedir. Bu hız ve kolaylık, nefret söyleminin üretilmesi ve yayılması için de geçerlidir. Özellikle Twitter'da ünlü kişilerin ve takipçisi sayısı çok fazla olan kullanıcıların söylemleri hem sanal ortamda etkili olmakta hem de ana akım medyanın gündeminde yer almaktadır. Twitter'da ırk, inanç, cinsiyet veya homofobik nefret söylemleriyle karşılaşma oranı, ana akım medyaya göre daha sıktır. Yaptığımız araştırmaya göre, Türkiye'de nefret söylemin en çok hedefi olanlar Kürt, Alevi, Yahudi ve Ermenilerdir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, bir sosyal paylaşım platformu olan *Twitter.com*'daki nefret söylemlerinin analiziyle sınırlandırılmıştır. *Twitter.com*'da yer alan arama sekmesine "anahtar sözcükler" girilerek elde edilen içerikler incelenmiştir. Anahtar sözcükler, gündelik yaşamda ve ana akım medyada sıkça kullanıldığı gözlenen "Yahudi, Bölücü, Kürt, Ermeni Tohumu, Rum Dölü, Ateist, Dinsiz, Alevi" sözcüklerinden oluşmaktadır. Anahtar sözcükler, araştırmacının ön inceleme ve genel kanaatine seçilmiştir. Anahtar sözcükler kullanılarak yapılan tarama sürecinde "herkese açık hesaplar" dikkate alınmış, kullanıcılarla herhangi bir şekilde açık veya gizli bir etkileşime geçilmemiştir. Analizler, çok çeşitli biçimlerde ifade edilebilen nefret söylemlerinden sadece "etnik temelli" ve "inanç temelli" olanlar ile sınırlandırılmıştır. Tweetlerin analiz aşamasında, Hollandalı dilbilimci Teun van Dijk'in "söylem analizi yöntemi" kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının nedeni, nefret söylemi içeren gönderilerin arka planının incelenmesi ve kullanılan dil ve bağlamın analiz edilmesi için uygun bir yapıda olmasıdır.

Yaklaşık 100 adet nefret söylemi içeren örnekten, küfür içermeyen ve takipçi sayısı fazla ve az olacak şekilde, dini ve etnik temelli nefret söylemi olarak seçilen 6 (altı) adet *Twitter* içeriği, örnek olay olarak analiz edilmiştir. Nefret söylemi içeren tweetlerin incelenmesi "söylem analizi yöntemiyle" yapılmıştır. Araştırmada kullanılan örnekler, Mayıs 2013 - Temmuz 2015 tarihleri arasında paylaşılmış içeriklerden seçilmiştir. Bu analizin temel amacı, gönderilerdeki ideolojik kodların ortaya çıkarılmasıdır.

Örnek Söylem Analizleri

Bu makalede, incelenen 10 adet içerikten en tipik olan 2 (iki) tanesinin söylem analizine yer verilmiştir. Öncelikle söylem analizi yapılan metnin künye bilgilerini içeren "Tweet ile İlgili

Bilgiler” adında bir tablo, ardından metnin twitter sayfasındaki görüntüsü verilmiştir. Analiz makro ve mikro olmak üzere iki aşamalıdır. Makro yapı analizi, tematik yapı ve şematik yapı olmak üzere iki alt başlık altında incelenmektedir. Mikro yapı ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik gibi alt başlıklarda çözümlenmektedir. Metni içeren Tweet ile ilgili bilgiler verildikten sonra, takip edilen çözümleme basamakları olarak Özer’in düzenlediği şekliyle van Dijk’in söylem analizi modeli kullanılmıştır (Özer 2009: 92-3):

1. Örnek Tweet

Gönderinin İçeriği	Son kürt hayvanı geberinceye kadar yansın CUDİ..GABAR...TÜM KÖTÜLÜKLERİN KAYNAĞI BU PİS SAPIK HAYVANLAR.
Kullanıcı	G.A.
Tarih	18 Temmuz 2015
Retweet	2
Favori	0
Yorum Sayısı	0
Takipçi Sayısı	118
Etiket	Kürt, pislik, hayvan
Ayrımcılık ve nefret türü	İrk ayrımcılığı, ırksal nefret, Hakaret, aşağılama ve küçük görme, insan onuruna hakaret

Şema 2: Tweet 1 ile İlgili Bilgiler

Örnek 1'in Söylem Analizi

A. Makro Yapı

A.1. Tematik Yapı

İletide bahsedilen yangın, 15 Temmuz 2015'te Şırnak'ın Cudi Dağı eteklerinde başlayıp yüzlerce hektarlık ormanlık alanın yok olduğu yangındır (Karşı Gazete 2015). İlgili gönderiye Twitter üzerinde "Kürt" kelimesinin taranmasıyla ulaşılmıştır. Gönderi sahibi Şırnak'ın Silopi ilçesi yakınlarındaki Cudi dağında çıkan yangından duyduğu memnuniyeti açıkça belirtmektedir. Cudi ve Gabar Dağları Kürtlerin yoğunlukta olduğu Şırnak ili sınırları içerisinde yer almaktadır. İletide tüm Kürtler hedef alınmakta, Kürtlere "hayvan" yakıştırması yapılmakta ve tüm kötülüklerin çıkış noktası olan insanlar olarak görülmektedir. Gönderi sahibi bu sebeple çıkan yangının yayılarak tüm Kürtleri yok etmesini temenni etmektedir. Gönderide Kürtlere yönelik aşağılama ve hakaret olduğu ve tüm Kürtlerin yok olması temennisi olduğu için nefret söylemi olduğu görülmektedir.

A.2. Şematik Yapı

a) Gönderinin Anlatım Dili: Gönderinin dili hakaret edici, yok sayıcı, kırıcı, ayrıştırıcı ve ötekileştiricidir. Toplumun barışı içselleştirmesini ve sahiplenmesini engelleyici ve bozucu nitelikte bir gönderi olduğu görülmektedir.

b) Arka Alan Bilgisi: Kürt sorunu Türkiye'nin yüz yılı aşkın bir süredir devam eden, Osmanlı devletine kadar uzanan en önemli sorunlarından biridir. Yıllar içinde Kürt sorunu çözülememiş, aksine gittikçe karmaşıklaşarak ekonomik, siyasi, psikolojik ve kültürel boyutlara sahip çözümü zor bir sorun haline gelmiştir. Bazı uzmanlara göre sorunun farklı boyutları dikkate alınmamıştır. Bu durumun oluşmasına, hükümetlerin sorunu yalnızca güvenlikçi perspektif ile ele almalarının rolü büyük olmuştur (Yayman 2011: 11). Kürt sorununun topluma yansımaları; Kürtlerin dışlanması, ötekileştirilmesi, ayrımcılığa maruz bırakılmaları ve bölücü olarak damgalanmaları olmuştur. Özellikle PKK'nın gerçekleştirdiği eylemleri takiben sosyal medyada nefret söylemi ve ırkçılık artmakta ve Kürtlere yönelik

A) Makro Yapı

A.1. Tematik yapı

A.2. Şematik yapı

a) Gönderinin anlatım dili

b) Arka alan bilgisi

c) Bağlam bilgisi

B) Mikro Yapı

B.1. Sentaktik çözümleme

B.2. Bölgesel uyum

B.3. Kelime seçimleri

B.4. Retorik

Şema 1: Van Dijk'in Söylem Analiz Şeması

saldırğan ifadeler yaygınlaşmaktadır. PKK'nın Türkiye'nin güneydoğusunu da kapsayan alanda Kürt devleti kurma söylemleri, Türkiye'nin bölünme korkusunu körüklemekte, Kürtlere yönelik nefret söylemini tetiklemektedir.

c) **Bağlam Bilgisi:** Gönderiye göre Kürtler, tüm kötülüklerin kaynağıdır. Gönderide belirtilmese de gönderideki nefretin Kürt sorunu kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Kürt sorununun bir yansıması olarak toplumda Kürtlere karşı oluşan öfke, nefret söylemi olarak gönderiye yansımıştır.

B. Mikro Yapı

B.1. Sentaktik Çözümleme

“Son Kürt hayvanı geberinceye kadar yansın Cudi... Gabar... Tüm Kötülüklerin kaynağı bu pis sapık hayvanlar.” İletisinin ilk cümlesi; yüklemine göre fiil, ikinci ise isim cümlesidir. İlk cümlenin yüklemi sonda olmadığından devrik cümledir. İkinci cümle ise yüklemi sonda olduğundan kurallıdır ve isim cümlesidir.

B. 2. Bölgesel Uyum

Gönderi iki cümleden oluşmaktadır ve nedensel ilişki barındırmamaktadır. Cümlede Kürtlerin neden hayvan olarak nitelenerek hakaret edildiği ve yok olmaları gerektiği belirtilmiyor. Ayrıca neden tüm kötülüklerin kaynağı olarak görüldüğüne ilişkin bir açıklama yoktur.

B. 3. Kelime Seçimleri

Gönderide Kürtler'e "hayvan" yakıştırması yapılmıştır. Hayvan kelimesi hakaret olarak kullanıldığında genellikle değersiz veya aşağılık gibi anlamları karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca hayvan kelimesinin yanında bir de "sapık" kelimesi eklenerek daha güçlü bir hakaret oluşturulmuştur. *“Kürt hayvanı”* ve *“Tüm Kötülüklerin kaynağı bu pis sapık hayvanlar”* ifadelerinden anlaşılacağı gibi tüm Kürtler hedef alınmıştır. İletideki ifadeler gönderi sahibinin Kürtlere yönelik duyduğu öfke ve nefreti açıkça yansıtmaktadır.

B. 4. Retorik

Gönderide herhangi bir fotoğraf veya kanıt niteliği taşıyan bir veri bulunmamaktadır. Kürtlerin neden tüm kötülüklerin kaynağı olarak görüldüğüne ilişkin bir bildirim yoktur. Hakaret nitelikli sözlerin sebebine ilişkin de herhangi bir bildirim yoktur.

2. Örnek

Gönderinin İçeriği	Arab'ın demokrasisi bu kadar olur.
Kullanıcı	T.T.
Tarih	3 Temmuz 2013
Retweet	65
Favori	13
Yorum Sayısı	17
Takipçi Sayısı	119 bin
Etiket	Arap, demokrasi
Ayrımcılık ve nefret türü	İrk ayrımcılığı, hakaret ve küçük görme, aşağılama

2. Tweetle İlgili Bilgiler

2. ÖRNEK METİN SÖYLEM ANALİZİ

A. Makro Yapı

1. Tematik yapı

İlgili gönderiyen Twitter üzerinde "Arap" kelimesinin taranmasıyla ulaşılmıştır. Kullanıcı, gönderiyen 3 Temmuz 2013 tarihinde Mısır ordusunun gerçekleştirdiği askeri darbe ve demokrasiyi askıya almayla ilgili olarak paylaşmış görünmektedir. Gönderi, Arapların demokrasiden anlamadığı, demokrasi rejimini beceremeyecekleri anlamı içermektedir. Buna göre Arapların kuracağı demokrasiden olumlu anlamda bir şey beklenmemelidir. Zaten kurdukları demokrasi çok kısa sürede darbeye sonlanmış, bu da demokrasiyi beceremediklerini göstermiştir. Gönderideki küçük görme ve aşağılama tüm Arapları kapsamaktadır.

2. Şematik Yapı

a) **Gönderinin anlatım dili:** Tek cümleden oluşan gönderinin dili küçümseyici, alaycı ve aşağılayıcıdır. Gönderiden, "Araplar demokrasi kuracak birikim ve yetenekten yoksundur." anlamı çıkmaktadır.

b) Ardalan bilgisi: Mısır’da 2011 yılında devrilen Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek’in yerine seçilen Muhammed Mursi, görevi başındaki birinci senesi dolmuşken yaptığı bazı anayasal düzenlemeler nedeniyle protesto edilmiş, istifaya davet edilmiş ve Mısır ordusu siyasi yönetime el koymuştur (Wikipedia). 2011 yılındaki devrimin ardından seçimle işbaşına gelen Muhammed Mursi, 2013 yılının temmuz ayında, muhalefetin yoğun protestoları eşliğinde ordunun yönetime el koymasıyla devrilmiştir. Gerçekleştirilen darbe, seçimleri kazanmış olan Müslüman Kardeşler hareketi ve Türkiye, Katar, Arabistan gibi ülkelerin tepkisini çekmiştir. Darbenin ardından Mısır’da Müslüman Kardeşler ile pek çok İslami grup, darbeyi gerçekleştiren orduya karşı protesto gösterileri düzenlemiştir (Telci, 2014:13).

“Arap Baharı” olarak adlandırılan süreçte, otoriter rejimlerce yönetilen Mısır, Tunus, ve Libya’da halk ayaklanarak daha fazla özgürlük, adil seçimler ve yolsuzluklara karşı mücadele gibi demokratik taleplerde bulunmuştur. Bazılarında yöneticiler görevden çekilmiş, halkın istekleri kısmen karşılanmaya çalışılmış fakat devrimlerin ardından çok zayıf kalmış sivil toplumun, demokrasinin yerleşmesinin önündeki yapısal bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Arap ülkelerinde sivil toplumun zayıf olması, otoriteryen eğilimleri güçlü yöneticilerin, halkı baskı altına almasını ve muhalif hareketleri bastırmasını kolaylaştırmıştır. Bazı uzmanlar, Arap ülkelerinde sivil toplumun güçsüzlüğünün tarihsel nedeni olarak toplumsal kurumların İslam hukuku tarafından yönetilmesini görmüşlerdir (Bkz. Timur Kuran 2012). Din dışı düşüncüyü Rönesansla birlikte geliştirme yolunu açmış ve bu konuda hayli mesafe kat etmiş Batılı ülkeler ise zaman içinde tek kişinin yönetimi elinde bulundurduğu rejimlerden çoğunluğun hâkimiyetinin söz konusu olduğu demokrasilere geçebilmişlerdir. Arap toplumlarında otoriter rejimler, hiçbir esaslı değişikliğe gitmeden varlıklarını devam ettirmişlerdir.

İslam hukuku, kaynağı kutsal kitap Kuran’ı Kerim olan bir hukuk sistemidir. İslam âlimleri, İslam hukukunun; *kitap, sünnet, icma ve kıyas* olmak üzere dört kaynağı olduğunu konusunda uzlaşmış görünüyorlar. Kitap, Hz. Muhammed’e indirildiğine inanılan Kur’an’ı Kerim’dir. Sünnet ise Hz. Muhammed’in söz, davranış, tavrı (onay) ve sükûttur (sessiz kalma). İcma (fikir birliği), din bilginlerinin, kitap ve sünnette bir çözümü olmayan meselelerin çözümünde İslam âlimlerinin dine aykırı olmayacak şekilde *uzlaşmalarını* ifade etmektedir. Kıyas ise kitap, sünnet ve icma ile bir çözüm bulunamayan meselelerde akıl yürütme, çıkarım yapma (istidlal) yoluna başvurmadır (Ekinci, 2003:11). Birçok toplumbilimciye göre dinin egemen ve baskın unsur olduğu Orta Doğu toplumlarında, seküler-din dışı düşüncenin önündeki en önemli engel dogmatik dini yapıdır. Din dışı (seküler) düşüncenin gelişmediği toplumların, özgür düşünceye ve fikir özgürlüğüne layıkıyla itibar etmedikleri, bu yüzden de demokratik kültürlerinin gelişmediği sıkça dile getirilmektedir.

c) Bağlam bilgisi: Arap dünyası uzun yıllar otoriter iktidarlar tarafından yönetilmiş ve demokrasinin benimsenmesi mümkün olmamıştır. Demokrasi deneyimi olmayan Arap dünyasının ilk kez demokrasi rejimini tecrübe etmesi, Mısır’da sancılı bir sürece dönmüş ve seçimle işbaşına gelen cumhurbaşkanı, protestoculardan dayanak alan ordu tarafından devrilmiş, seçilmiş cumhurbaşkanı ordunun emrindeki polis ve adalet sistemi tarafından

tutuklanmış hatta yargılanıp idama mahkum edilmiştir. İletide bu sürece göndermede bulunarak aşağılayıcı bir üslupla “Arabın demokrasisi bu kadar olur.” ifadesi oluşturulmuştur.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik çözümleme

Gönderideki cümlenin aktif çatılı bir cümledir. “Arabın demokrasisi bu kadar olur.” cümlesi yüklemine göre fiil cümlesidir. Yüklemi sonda olduğundan kurallı cümle olduğu görülmektedir.

2. Bölgesel uyum

Gönderi tek bir cümleden oluşmaktadır ve nedensel ilişki bulunmamaktadır. Cümlede Arapların neden sağlıklı bir demokrasi yürütemeyeceğine dair bir neden belirtilmemiştir.

3. Kelime seçimleri

Gönderideki sözcükler düz anlamıyla kullanılmış ve herhangi bir metafora veya göndermeye başvurulmamıştır.

4. Retorik

Mısır'da yaşanan darbe üzerine yollanan gönderide Arapların başarılı bir demokrasi inşa edemeyecekleri kastedilirken bu duruma ilişkin inandırıcı bilgi veya veri sunulmamıştır.

SONUÇ

Sosyal ağlar, baskı ve sansürden uzak ortamı sayesinde, temel haklardan biri olan ifade özgürlüğünün rahat kullanılabildiği ortamlardır. Kullanıcılar düşüncelerini rahatça paylaşarak kendilerini ifade edebilmektedir. Kısıtlama olmaksızın yazan, paylaşan, gören, okuyan insanlar, kendisini özgür hissetmektedir. Bunun yanında sosyal medyadaki ifade özgürlüğü kimi kullanıcılar tarafından kötüye kullanılabilmekte ve nefret ve nefret içerikli söylemler paylaşılabilir.

Bir sosyal medya platformu olarak *Twitter.com*'un kullanıcılara sunduğu retweet, takipçi sayısı, yorum yapabilme, tweetlerin silinebilmesi, tweetlerin kızgın mağdurla karşılaşma riskini ortadan kaldıran bir ara-yüzde yazılması, fake (sahte) hesapla gerçek kimliğin gizlenebilmesi gibi özellikler, nefret söyleminin geleneksel-basılı medyaya göre sayıca çoğalmasını ve daha hızlı yayılmasını sağlamıştır. Öte yandan favori, retweet ve etkileşim istatistiği gibi Platform özellikleri, paylaşımların etkisini takip etmek isteyen çok sayıda kullanıcıda kişisel bir heyecan yaratmaktadır. Sosyal medya kullanıcısı, belki karanlık bir odada tek başına paylaştığı içeriklerin, evin dışında başka insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi, an be an takip edebilme keyfini bir lüks olarak yaşamaktadır. Bu anlık geri bildirim hazzı, geleneksel medyanın günler süren, çoğu zaman da insanlar üzerindeki etkisini öğrenebilmek

için özel araştırmalara ihtiyaç duyan hantallığın beraberinde getirdiği sabırlı bekleyişle kıyaslanamaz.

Sosyal medyanın nefret söylemlerinin merkezi haline gelmesinin bir diğer kolaylaştırıcı özelliği ise hukuki boyuttur. İnternet denetiminin zayıflığı, sosyal medyada nefret söylemini tespit etmeyi ve engellemeyi zorlaştırmaktadır (Koçak, 2014:2). Kullanıcılar, yüz yüze olmadıkları için kolayca mağdurun kendilerini görmediğini hissine kapılıyorlar. Sosyal medyayla ilgili etkin bir adli denetim mekanizmasının olmaması, adli makamların şikâyetleri değerlendirirken dijital dünyanın hızına ayak uydurmakta zorlanmaları veya gerçek-reel suçlulara ulaşma konusundaki düşük adli istatistikler nefrete hazır kullanıcıları cesaretlendirmektedir. Tüm bunları kuşatan en genel noksanlık ise yeni medya okuryazarlığı ile bilişim etiği konusundaki fiili durumdur.

Twitter’da kullanıcılar başka kullanıcıların nefret söylemi içeren tweetlerini retweet ederek kendi takipçileriyle paylaşmakta ve nefret söylemlerinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Takipçi sayısı daha fazla olan kullanıcıların gönderileri daha fazla retweet edilmekte ve daha fazla yorumlanmaktadır. Twitter’da takipçi sayısı fazla olan kullanıcılar genellikle ünlü kişilerdir. Yüz binlerce takipçiye sahip olan kullanıcıların ürettiği nefret söylemleri, kısa sürede yüz binlerce kişiye ulaşmakta, geleneksel medyada olduğundan daha hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu durum, Twitter’ın kullanıcılara sunduğu özelliklerin nefret söylemi üretilmesini ve dolaşıma sokulmasını kolaylaştırdığını göstermektedir. Takipçi sayısı genellikle daha az olan sıradan kullanıcıların iletileri ise takipçi sayısı fazla olan kullanıcılara göre daha az paylaşılmakta ve yorumlanmaktadır.

Bütün araştırma dikkate alındığında, Türkiye’de Twitter üzerinden inanç ve etnik temelli aşağılayıcı, hakaret içeren, yaşam hakkını yok sayan, önyargılı, ayrımcı, kamplaştırıcı, aşağılayıcı, alaycı ve ötekileştirici nefret söylemlerinin üretildiği sonucu kendiliğinden çıkmaktadır. Birçok içerik, etnik ve dini grupların isimlerinin başına “pislik”, “şerefsiz”, “mikrop” gibi hakaret niteliğindeki sıfatlar getirilerek oluşturulmakta, hakaret içermeyen bazı içeriklerde ise tehdit unsuruna sık rastlanmaktadır. Etnik temelli nefret söyleminin hedefinde genellikle Kürtler, Ermeniler ve Rumlar; inanç temelli nefret ve ayrımcılığın hedefinde ise Alevilerin, Ateistlerin ve Yahudilerin olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen nefret söylemlerinin büyük bir kısmının gündemle doğrudan ilgili olduğu görülmüştür. Bu nedenle nefret söylemi yaratan kullanıcıların gündemi yakından takip ettiği düşüncesine ulaşılmaktadır. Örnek olarak, Yahudilere yönelik yaratılan nefret içerikli ifadelerin genellikle İsrail-Filistin sorunuyla ilgili bir gelişme yaşandığı zaman oluşturulduğu görülmektedir. Sosyal medyada yaratılan nefret söylemleri genellikle çözülemeyen tarihsel sorunların gündeme gelmesiyle artmaktadır. Yaşanan gelişmeler ile ilgili kullanıcılar düşüncelerini nefret söylemleriyle ifade edebilmektedir. Nefret söylemi içeren gönderilerin bazılarında ise birden fazla etnik ve dinsel gruba yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Bu olumsuz tablonun nedenleri arasında; Ermeni Soykırımını iddiaları, Kürt sorunu, Alevi sorunu gibi geçmişten gelen problemlerin çözüme kavuşturulamaması ile toplumun demokratik reflekslerinin hala geliştirilmesi gereken çok fazla yönünün olması ya da

farklılıklara karşı hoşgörüsüzlük, devlet politikaları ve medyanın ayrımcılığı körüklenmesi gibi faktörlerin yer aldığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, İ.(1995). Türk tarihinde Ermeniler. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 50, Sayı: 1, ss. 29-41.
- Akçay, Y.E.(2011). "Ermeni sorununun tarihsel gelişimi ve son Ermeni açılımı", Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, ss.19-44.
- Alğan, T. C. vd. (2010). "Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek", İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.
- Çayır, K. (2010). "Ayrımcılığın sosyolojisi ve Türkiye toplumu", (Edt. Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi), İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, ss.45-54.
- Çelik, H. H.vd. (2008). "Söylem analizi", Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi. Sayı 27. Cilt I, ss. 99-117.
- Çoban, B. (2009). "Toplumsal çatışma ve barış medyası", https://www.academia.edu/608836/TOPLUMSAL_%C3%87ATI%C5%9EMA_VE_BARI%C5%9E_MEDYASI, (Erişim Tarihi:15/06/2014).
- Doğu, B. (2010). Sanal nefret pratikleri: internette nefret söylemi ve karşı örgütlenmeler, (Edt. Tuğrul Çomu, Yeni Medyada Nefret Söylemi). ss.223-252, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Doltaş, D. (2009). "Söylem ve yazın", (Edt. Ahmet Kocaman, Söylem Üzerine), Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A,Ş, Yayınları, , ss.48-55
- Ekinci, B,E. (2003). "İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatler", İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Karan, U. (2010). "Nefret suçlarından ne anlıyoruz ? ",(Edt. Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi), İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, ss.55-63.
- Kocaman, A. (2009). "Dilbilim söylemi", (Edt. Ahmet Kocaman, Söylem Üzerine), Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A,Ş, Yayınları, ss.1-11
- Koçak, S. (2014). "Klavye delikanlısı değil, datan sevdalısıyız!:sosyal medyada milliyetçilik ve nefret söylemi", https://www.academia.edu/7185363/Klavye_Delikanl%C4%B1s%C4%B1_De%C4%9Fil_Vatan_Sevdal%C4%B1s%C4%B1y%C4%B1z_Sosyal_Medyada_Milliyet%C3%A7ilik_ve_Nefret_S%C3%B6ylemi, (Erişim Tarihi: 27/092014)
- Kuran, T. (2012). "Arap demokrasilerinin zayıf temelleri," Optimist, Kasım 2012 ss. 92-93.
- Mavi, İ. (2012). "İdeoloji ve söylem", Afyon Kocatepe Üniversitesi Panopticon Sosyoloji Dergisi, Sayı 2.
- Özer, Ö. (2009). Eleştirel Haber Çözümlemeleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Telci, N.İ.(2014). “Mısır’da askeri darbe sonrası süreç ve yeni anayasa”, SETA, Sayı:86, ss.7-25.
- Tuncer, S, A.(2013). “Sosyal medyanın gelişimi”, (Edt. Zeynep Özata, Sosyal Medya), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2877, ss.2-25.
- Uyank, F. (2013). “Sosyal medya: kurgusalılık ve mahremiyet”, Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi – Kongre Kitabı, ss.367-383, İstanbul, Alternatif Bilişim Derneği.
- Van Dijk, T. A. (2010). “Söylem ve iktidar”, (Çev. Pınar Uygun), (Edt. Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi) İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, ss.9-44.
- Vural, A, B. vd. (2010). “Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma”, Journal of Yasar University, Cilt:5, Sayı: 20, No: 5, ss. 3348-3382.
- Weber, A. (2011). Nefret Söylemi El Kitabı, (Çev.) Metin Çulhaoğlu, Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları.

İnternet Kaynakları

- http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5388aa42b7e1f1.30932781/ (Erişim Tarihi: 07/03/2014).
- <http://www.kenttv.net/yazarlar.php?id=681> (Erişim Tarihi:9/3/2014).
- <http://haber.yasar.edu.tr/2013/08/28/sosyal-medya-stres-atma-alani-oldu/>(Erişim Tarihi:05/07/ 2014)
- http://tr.wikipedia.org/wiki/2013_M%C4%B1s%C4%B1r_Asker%C3%AE_Darbesi(Erişim Tarihi: 26/09/2014).
- <http://www.bianet.org/bianet/ayrimcilik/141626-nefret-dusmanlik-ve-savas-soylemi-uzerinden-yayiliyor> (Erişim Tarihi:28/10/2014).
- http://www.prestijgazetesi.com/haber-8567-nefret_suclari_k (Erişim Tarihi:29/10/2014).
- <http://www.karsigazete.com.tr/asayis/cudi-daginda-orman-yangini-suruyor-h47010.html> (Erişim Tarihi:25/07/2015).

